

LXVI Olimpiada Astronomiczna

Zadania III etapu

Zadanie 1

Koncentracja gwiazd w centralnych obszarach gromad kulistych jest znacznie większa niż średnia koncentracja gwiazd w Galaktyce. Na zdjęciach wielu gromad obrazy gwiazd nakładają się na siebie. Oceń w jakim stopniu gwiazdy w gromadach rzeczywiście zasłaniają się wzajemnie. Jasność powierzchniowa (w wielkościach gwiazdowych na kwadrat sekundy łuku) centrum typowej dużej gromady kulistej to $\mu_G = 16 \text{ mag/arcsec}^2$.

Przyjmij, że jasność powierzchniowa gwiazd μ_* w gromadach kulistych jest w przybliżeniu równa jasności powierzchniowej Słońca. Przyjmij wielkość gwiazdową Słońca i średnicę tarczy słonecznej: $m_\odot = -26,74$ oraz $D_\odot = 32,0'$.

Wskazówka: Jasność powierzchniowa obiektu nie zależy od odległości.

Zadanie 2

Jeden ze sposobów mierzenia wieku meteorytów opiera się na pomiarach zawartości izotopów rubidu i strontu. Rubid-87 (^{87}Rb) rozpada się do strontu-87 (^{87}Sr) z czasem połowicznego zaniku równym 49,23 miliarda lat, więc zawartość tych izotopów w skale zmienia się w czasie.

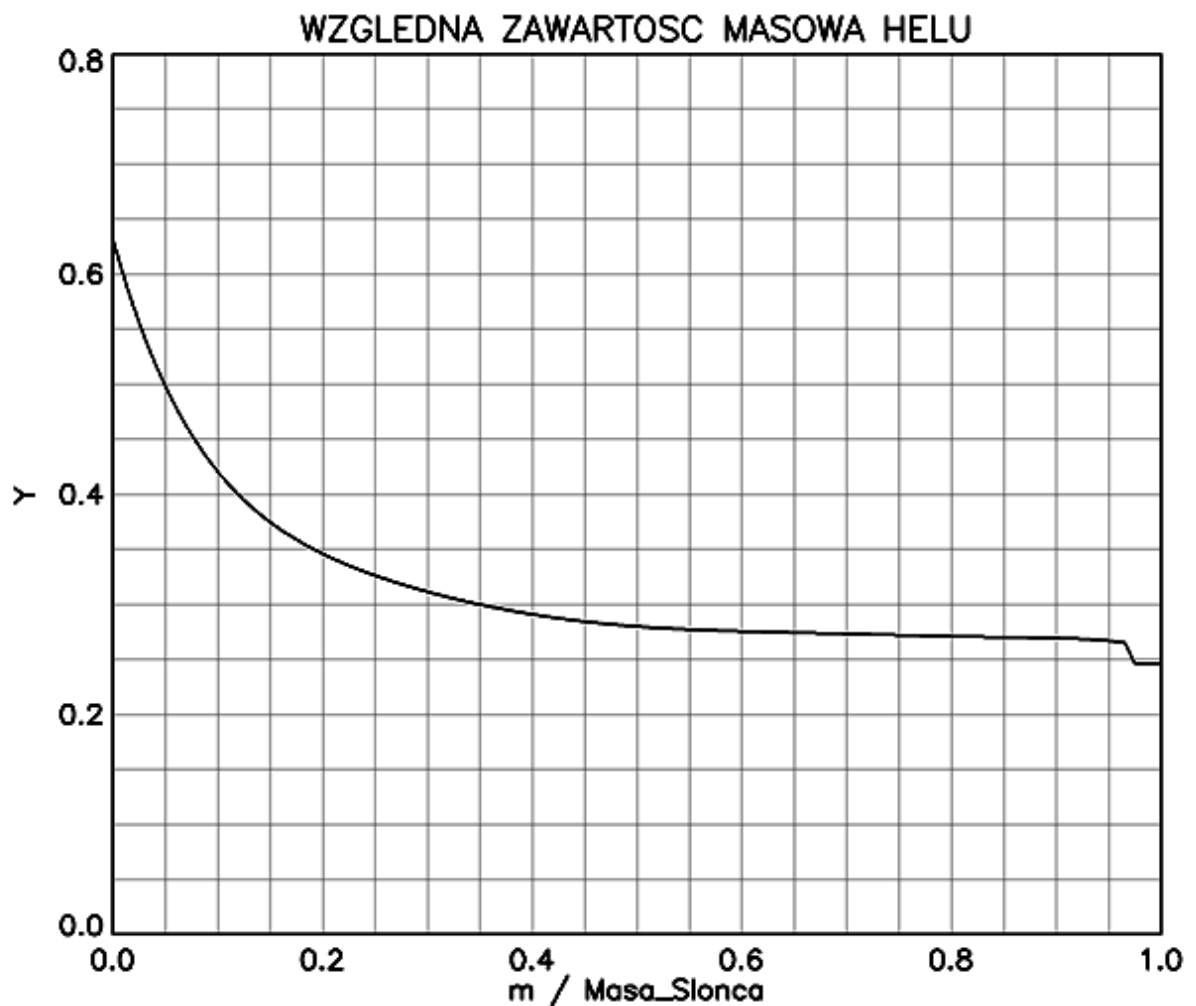
Z kolei stront-86 (^{86}Sr) jest izotopem stabilnym i jego zawartość pozostaje stała. W poniższej tabeli przedstawiono stosunki zawartości $^{87}\text{Rb}/^{86}\text{Sr}$ i $^{87}\text{Sr}/^{86}\text{Sr}$ w ziarnach pewnego meteorytu znalezionej w północnej Afryce. Wyznacz wiek tego meteorytu.

$^{87}\text{Rb}/^{86}\text{Sr}$	$^{87}\text{Sr}/^{86}\text{Sr}$
0,1230	0,709622
0,1586	0,709685
0,0670	0,709531
0,6061	0,711638
0,0760	0,709309
0,1308	0,709627
0,1584	0,709728
0,0436	0,709413
0,0614	0,709247
0,0873	0,709397
0,7980	0,712599
0,8040	0,712841
0,7700	0,712535
0,3900	0,710893
0,0792	0,709599

Zadanie 3

Wykres przedstawia zmiany względnej zawartości masowej helu Y we wnętrzu Słońca. Oblicz średnią wartość stałej słonecznej podczas dotychczasowej ewolucji Słońca, przyjmując, że względna zawartość masowa helu w obłoku pyłowo-gazowym, z którego uformowało się Słońce, wynosiła $Y_{\text{zero}} = 0,272$. Pomiń ewolucyjne zmiany masy Słońca oraz unoszenie energii przez neutrino.

Uwaga: względna zawartość masowa pierwiastka w pewnym wolumenie plazmy równa jest stosunkowi całkowitej masy tego pierwiastka M w tym wolumenie do całkowitej masy wszystkich pierwiastków M_{all} w tym samym wolumenie, czyli $Y = M_{\text{4He}} / M_{\text{all}}$.

Zadanie 4

Kiedy Słońce przechodzi przez równik galaktyczny? Wynik podaj z dokładnością do dnia.

Nachylenie równika do ekliptyki $\varepsilon = 23^\circ 26,4'$.

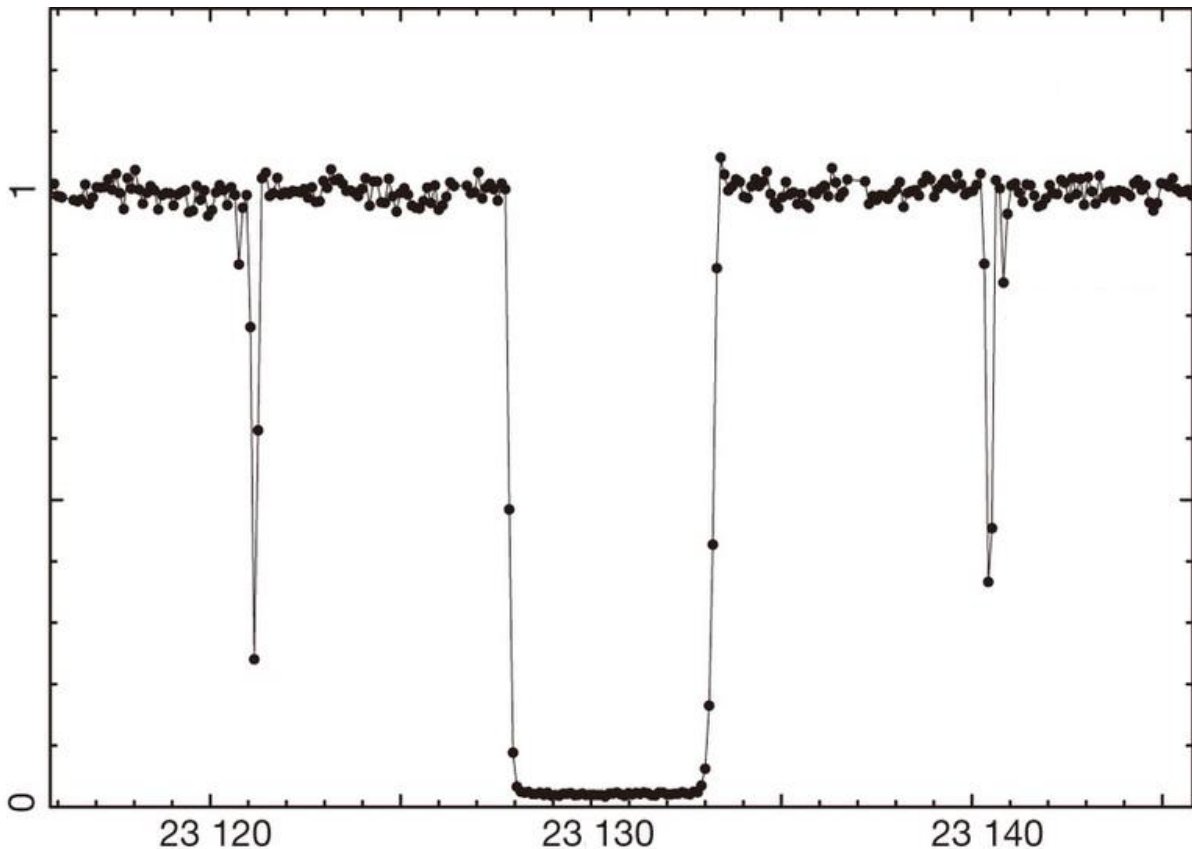
Współrzędne równikowe północnego bieguna galaktycznego (na epokę J2000):

$12^h 51^m 26^s$; $+ 27^\circ 07' 42''$

Zadanie 5

Przestudiuj załączony wykres zmian jasności pewnej gwiazdy podczas zjawiska zakrycia jej przez małe ciało Układu Słonecznego z grupy Centaurów. Podaj możliwą interpretację fizyczną tak przebiegającego zakrycia gwiazdy. Naszkicuj możliwy wygląd tego ciała.

Wiedząc, iż tego dnia obiekt ten był odległy od Ziemi o 13,5 jednostek astronomicznych oraz że jego ruch własny na niebie wynosił $0,17''/\text{min}$ (sekund łuku na minutę), oszacuj rozmiary tego ciała w kilometrach.

Oś OX – Czas podany w sekundach (od chwili 03:06:2013 godzina 00:00:00.0 UTC)

Oś OY – Względna jasność gwiazdy (strumień unormowany do 1,0)

(źródło: Nature: doi:10.1038/nature13155)

Zadanie 6

Zadanie rozwiązywane pod sztucznym niebem planetarium

Wybrane stałe astronomiczne i fizyczne

Prędkość światła w próżni (c)	$2,9979458 \cdot 10^8 \text{ m} \cdot \text{s}^{-1}$
Stała grawitacji (G)	$6,6743 \cdot 10^{-11} \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-2} \cdot \text{kg}^{-1}$
Stała Stefana – Boltzmanna (s)	$5,6704 \cdot 10^{-8} \text{ W} \cdot \text{m}^{-2} \cdot \text{K}^{-4}$
Stała Plancka (h)	$6,6261 \cdot 10^{-34} \text{ J} \cdot \text{s}$
Stała Wiena (b)	$2,8978 \cdot 10^{-3} \text{ m} \cdot \text{K}$
Jednostka astronomiczna (au)	$1,4960 \cdot 10^{11} \text{ m}$
Rok świetlny (ly)	$9,4605 \cdot 10^{15} \text{ m} = 63\,240 \text{ au}$
Parsek (pc)	$3,0860 \cdot 10^{16} \text{ m} = 206\,265 \text{ au}$
Aktualna wartość stałej Hubble'a (H)	$67,15 \text{ km} \cdot \text{s}^{-1} \cdot \text{Mpc}^{-1}$
Doba gwiazdowa	$23^{\text{h}} 56^{\text{m}} 04,091^{\text{s}}$
Miesiąc sydereczny	$27^{\text{d}} 07^{\text{h}} 43^{\text{m}} 11,5^{\text{s}}$
Miesiąc synodyczny	$29^{\text{d}} 12^{\text{h}} 44^{\text{m}} 02,9^{\text{s}}$
Rok zwrotnikowy	365,2422 doby słonecznej
Rok gwiazdowy	365,2564 doby słonecznej
Masa Ziemi ($M_{\oplus}$)	$5,9736 \cdot 10^{24} \text{ kg}$
Średni promień Ziemi ($R_{\oplus}$)	$6,371 \cdot 10^6 \text{ m}$
Mimośród orbity Ziemi ($e_{\oplus}$)	0,01671
Okres precesji osi ziemskiej	$\sim 25\,880 \text{ lat}$
Aktualne nachylenie ekliptyki do równika (ε)	$23^{\circ} 26,4'$
Średnia odległość Ziemia – Księżyc	$3,844 \cdot 10^8 \text{ m}$
Mimośród (średni) orbity Księżycza ($e_{\lrcorner}$)	0,0549
Nachylenie orbity Księżycza do ekliptyki ($i_{\lrcorner}$)	$5^{\circ} 08,7'$
Masa Księżycza ($M_{\lrcorner}$)	$7,349 \cdot 10^{22} \text{ kg}$
Promień Księżycza ($r_{\lrcorner}$)	$1,737 \cdot 10^6 \text{ m}$
Masa Słońca ($M_{\odot}$)	$1,9891 \cdot 10^{30} \text{ kg}$
Wiek Słońca	4,6 mld lat
Promień Słońca ($R_{\odot}$)	$6,96 \cdot 10^8 \text{ m}$
Średni kątowy promień Słońca ($r_{\odot}$)	$16,0'$
Nachylenie osi obrotu Słońca do płaszczyzny ekliptyki	$82,75^{\circ}$
Moc promieniowania Słońca ($L_{\odot}$)	$3,846 \cdot 10^{26} \text{ W}$
Obserwowana jasność Słońca w filtrze V ($m_{\odot}$)	$-26,74 \text{ mag}$
Bolometryczna jasność absolutna Słońca ($M_{\text{bol } \odot}$)	4,83 mag
Temperatura efektywna powierzchni Słońca ($T_{\odot}$)	5 780 K
Współrzędne równikowe północnego bieguna ekliptycznego w epoce J2000.0	$18^{\text{h}} 00^{\text{m}} 00^{\text{s}}; +66^{\circ} 33,6'$
Współrzędne równikowe północnego bieguna galaktycznego w epoce J2000.0	$12^{\text{h}} 51^{\text{m}} 26^{\text{s}}; +27^{\circ} 07' 42''$
masa protonu (m_p)	$1,6726 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$,
masa neutronu (m_n)	$1,649 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$,
Defekt masy w reakcji p-p syntezy Helu (różnica między masą jądra helu a masą czterech protonów)	0,007 masy jądra helu

Wskazówka matematyczna do zadania 2: jeśli $x \ll 1$ to $\log_2(1+x) \approx x / \ln(2)$